Varsinais-Suomen liiton lausunto valtioneuvoston selontekoon YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan pyynnöstä kokoukseen 7.2.2025

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoa selontekoon YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 toimeenpanosta. Aikaa lausunnon laatimiseen laajaan selontekoon oli viisi työpäivää. Jaoston lausuntopyyntö jää hiukan avoimeksi: mihin pyydetään ottamaan kantaa? Tarkennusta lausuntopyyntöön olisi kaivattu; pyydetäänkö lausuntoa toimeenpanon raportoimisen asianmukaisuuteen, vai pikemminkin toimien tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen?

Varsinais-Suomen liitto lausuu toimintaohjelman toimeenpanosta seuraavaa:

Agenda2030 tavoitteiden saavuttamiseen ollessa enää alle 6 vuotta aikaa, on toimenpiteitä kiihdytettävä päämäärätietoisesti, mikäli tavoitteet, joihin on sitouduttu, halutaan saavuttaa. Suomen sijoittuminen hyvin kansainvälisessä vertailussa ei ole tae siitä, että tulevaisuuden toimenpiteet riittävät kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen. Agenda2030 toimeenpanoon tulee panostaa entistä aktiivisemmin ja vaikuttavimmin keinoin nyt kun huomataan ympäristön ja globaalin tilanteen heikkenevän silmissä.

Suomalaisen yhteiskunnan talouden haasteet, heikkenevä osaaminen ja osallisuus yhteiskuntaan vaativat hallitukselta kestäviä ratkaisuja, jotta demokratia ei vaarannu suomalaisen yhteiskunnan polarisaatiokehityksen kiihtyessä. Sosiaalinen koheesio vaatii ylläpitämistä. Toimeenpanosuunnitelmassa edelleen nähdään maapallon elämää ylläpitävä ilmastotyö alisteisena talouden kasvulle; toimeenpanosuunnitelmassa tulisi arvioida realistisesti kohtuutalouden mahdollisuudet kestävyyden saavuttamisessa. Suomessa resurssien rikkaus ja tuhlailu näkyy edelleen heikkona suorittamisena kiertotaloudessa. Resurssien kestävään käyttöön liittyen tulisi laatia myös velvoittavaa lainsäädäntöä.

Toimeenpano-ohjelmassa todetaan aivan oikein, että Suomi on sitoutunut YK:n kestävän kehityksen ja Agenda2030:n globaalin toimeenpanon vauhdittamiseen. Kuitenkin globaalin vastuun todeksi näyttäminen on kyseenalaista; Suomi on sitoutunut sekä YK:ssa että EU:ssa nostamaan kehitysyhteistyövaransa 0,7 prosentin bruttokansantulo-osuutta vastaavalle tasolle. Tavoite saavutettiin hetkellisesti 1990-luvun alussa talouslaman aikana, kun bruttokansantulo romahti. Viime vuosina osuus on ollut karkeasti noin 0,4–0,5 prosenttia (Ulkoministeriö n.d).

Suomessa alueellisten toimijoiden, kuten maakuntien liittojen, osallistaminen ja resurssien turvaaminen on tärkeää, jotta Agenda2030:n tavoitteet voidaan saavuttaa käytännössä myös paikallistasolla. Alueilla löydetään usein vaikuttavimmat keinot kestävän kehityksen edistämiseksi, ja alueilla tulee myös puutteet kestävyystyössä – sekä ympäristön että ihmisten haasteet - näkyviksi.

Agenda2030:n tavoitteiden saavuttaminen edellyttääkin, että eri toimijoiden yhteistyö myös paikallistasolla on saumatonta. Kuntien, yritysten, korkeakoulujen ja järjestöjen yhteistyössä on mahdollista kehittää paikallistason kestävimmät ratkaisut. Kun eri toimijat tuntevat toisensa ja yhdistävät osaamisensa, syntyy innovaatioita ja vaikuttavampia tekoja kestävän kehityksen edistämiseksi.

Tavoite 1. Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta

Toteumaraportissa todetaan perusturvan tason kasvaneen suhteessa yleiseen hinta- sekä ansiotasoon viimeisen 5 vuoden aikana. Huomioimatta jätetään kuitenkin nykyinen kehitys; Suomi sai Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta vuonna 2023 ratkaisun, jonka mukaan Suomen sosiaaliturvan taso on liian alhainen (STM 15.2.2023). Tämä kehityssuunta ei edistä uskottavasti tavoitteen 1 saavuttamista. Toisaalta selvityksen mukaan hallitus uudistaa sosiaaliturvaa siten, että se on yksinkertaisempi ja työhön kannustavampi.

Tieto vuonna 2022 köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien lasten määrästä (14,1 prosenttia ja 146 00 henkeä) tarjoaa hienosti mahdollisuuden tilanteen seurantaan tavoitevuonna 2030.

Kansainvälisessä köyhyyden torjuntatyössä viitataan suurempaan yksityiseen rahoitukseen ja suurempaan kotimaisten kansalaisjärjestöjen työhön, mutta raportissa ei kerrota miten ja mistä nämä resurssit saataisiin kansallisen rahoituksen vähentyessä.

Tavoite 2. Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävää maataloutta.

Kuten selonteossa nostetaan esille, hallituksen toimet kohdistuvat erityisesti maatalouden kannattavuuteen, ruokaturvaan ja huoltovarmuuteen. Vaikka nämä ovat tärkeitä päämääriä, tulisi alkutuotannon kiertotalouteen, uudistavaan viljelyyn ja ravinteiden kierrätykseen panostaa vahvemmin. Muuttuva ilmasto tuo laajoja haasteita ruokaturvan toteutumiseen eri puolilla maapalloa kuivuuden, kuumuuden ja sään ääri-ilmiöiden lisääntyessä.

Tavoite 8. Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.

TKI-panostukset ja mm. radikaalien innovaatioiden roolit mainitaan kasvun mahdollistajina. Innovaatioiden tukeminen ja tunnistaminen tapahtuu alueilla, erityisesti kasvumaakunnissa joihin aluekehityksen resursseja tulisi suunnata entistä enemmän paremman vaikuttavuuden saamiseksi.

Osana tätä tulee mahdollisimman nopeasti saada työ- ja elinkeinoministeriön innovaatiorahoituksen instrumentti pk-yritysten käyttöön ELY-keskusten kautta.

Kohdennettu työperäinen maahanmuutto nousee esille vahvasti. Toisaalta osa hallituksen toimista toimii työperäistä maahanmuuttoa heikentävästi. Myös nuorten tilanne ja osaamistason heikentyminen on iso kestävyyshaaste.

Tavoite 9. Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita

Liikenneinvestoinneissa panostukset etenkin raideliikenteeseen mahdollistavat vähäpäästöistä liikkumista. Varsinais-Suomelle tärkeässä saaristoliikenteessä riittävän pitkän sopimusajat antavat liikennöinnin operaattoreille mahdollisuudet investoida nykyaikaisiin vähäpäästöisempiin lauttoihin.

Parlamentaarisen TKI-työryhmän työn mukaisesti tavoitellaan tutkimus- ja innovaatiorahoituksen nostoa neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. TKI-rahoituksen suuntaaminen pääasiassa kilpailullisesti nostaa esiin ja tukee kilpailukykyisimpiä sekä innovatiivisimpia hankkeita. Kilpailullinen rahoitus suuntaa kehittämispanostuksia niille alueille missä kestävän kasvun edellytykset ovat parhaimmat.

Tavoite 13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan

Hallitus on edistänyt ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista kansainvälisten sopimusten ja lainsäädännön puitteissa. Muutamissa aiheissa toimia tulisi kuitenkin vielä tehostaa: metsien hiilinielujen vähentymisen tilanteeseen tulee tarttua kiireellisesti. Myös liikenteen ja maatalouden khk-päästöjä tulisi hillitä aktiivisemmin, koska niiden toteutunut kehitys on ollut vaatimatonta. Erityisesti liikenteen osalta monet nykytoimet vievät kehitystä väärään suuntaan, esimerkiksi muutos joukkoliikenteen arvonlisäverokannassa sekä päätökset jakeluvelvoitteen alentamisesta ja sen aikataulun hidastamisesta. Samoin päätös poistaa ilmastosuunnitelman velvoite kunnilta, oli vaikutuksiltaan kielteinen, sillä se tuo ennakoimattomuutta ilmastotoimien etenemiseen kunnissa ja alueilla. Kuntien rooli ilmastonmuutokseen sopeutumisessa on ensiarvoisen tärkeä, ja tuki varautumiseen ja sopeutumiseen on usein halvempaa kuin tuhojen jälkien korjaaminen.

Tavoite 14. Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävää käyttöä

Itämeren kuormituksen vähentämisessä ei olla onnistuttu. Valtiontalouden tarkastusviraston johtopäätös 2024 vesien- ja merenhoidon onnistumisesta toteaa seuraavaa: Vaikka tavoitteet toteutuisivat, ne eivät kuitenkaan riitä rannikkovesien hyvän tilan saavuttamiseen ainakaan seuraavaan 30 vuoteen. Tästä voidaan tehdä toteamus, että nykyiset toimenpiteet eivät ole riittäviä, vaan meren hyvän tilan saavuttaminen vaatii myös velvoittavia, normiohjattuja toimenpiteitä.

Merialueiden suojelupinta-alan nostaminen Kunmingin-Montrealin -sopimuksen 30 % pinta-alatasolle vaatii selkeitä sitovia suojelupäätöksiä. Suomen meripinta-alasta on nykyisin suojeltu noin 11 %.

Tavoite 15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen

Hallitus on tehnyt toimia tavoitteen 15 toimenpiteiden edistämiseksi, mutta niissä on myös terästämisen varaa: kansallista luonnon monimuotoisuuden strategiaa olisi voitu tehdä rivakammin. Kestävän metsänhoidon toimia tuetaan, mutta hakkuumäärät ovat pysyneet kuitenkin korkealla tasolla. Näin siitäkin huolimatta, että metsät ovat muuttuneet viime vuosien aikana hiilinielujen sijasta hiilen lähteiksi kansallisessa kasvihuonekaasuinventaariossa. Luontokato etenee myös. Kansalliset kriteerit vanhoille metsille määriteltiin niin kireiksi, että niiden suojeluvaikutus jäänee vähäiseksi. Kriteereiden päivitystä tulisi harkita luontopaneelin suositusten mukaisiksi. Myös luontopaneelin työrauha ja resurssit tulisi turvata jatkossakin. Toimia ja resursseja metsä- ja luontokadon hillitsemiseksi sekä hiilinielujen vahvistamiseksi tulisi kaikkiaan lisätä. Myös maaperän suojelemisessa tulisi ryhtyä järjestelmälliseen ohjelmointiin ja toimenpiteisiin maaperädirektiiviehdotuksen sisältöä ennakoiden.

Suomen Agenda 2030 –toimeenpanon osalta on onnistuttu siinä, että tavoitteita on tuotu kaikille hallinnonaloille. Kuitenkin, kuten selonteossakin todetaan, käytännöissä on suurta vaihtelua. Kestävä kehitys saattaa jäädä lähinnä tavoitteelliseksi kirjaukseksi, ellei todella painoteta niitä toimia, joita tavoitteen saavuttaminen edellyttää. Toimeenpanoa tulisi tehdä vielä vahvemmin tiedepohjaisesti ja siksi esimerkiksi Kestävyyspaneelin rooli on tärkeä.

Selonteko kuvaa Suomen nykytilanteen Agenda2030:n toteuttamisessa, hallituksen keskeisiä toimia kunkin kestävän kehityksen tavoitteen osalta Suomessa ja maailmanlaajuisesti sekä toimeenpanon organisoinnin ja sen seurannan ja arvioinnin mekanismit. Selonteko on tehty sinänsä asianmukaisesti; siinä on selvitetty toimien nykytila. Sisällöllisesti haastavampi kysymys on kuitenkin, ovatko toimet vaikuttavia ja riittäviä. Agenda2030 -tavoitteiden toteuttamiseen tulee suhtautua konkreettisesti ja kunnianhimoisesti.